

Jak zapojovat žáky s odlišným mateřským jazykem do výuky

praktické desatero učitele

Český jazyk

1. Zapojuji všechny žáky.

Zapojuji všechny žáky. Žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) nepřehlížím, zapojuji je do vyučovacích i třídnických aktivit, dávám jim prostor vyniknout, začlenit se i vydechnout. Nebojím se s žáky s OMJ mluvit. Při komunikaci s nimi používám jednoduchý jazyk.

Zapojuji žáka do aktivit ve třídě s ostatními žáky. Žák se například účastní čtenářských dílen (klidně s knihou ve svém rodném jazyce), pracuje pouze s krátkou ukázkou literárního textu (používá překladáč), zatímco ostatní pracují s delším úsekem, doplňuje slova do textu, ale na rozdíl od rodilých mluvčích má k dispozici nabídku těchto slov. Celá třída včetně žáka s OMJ pracuje se strukturou textu, například se seznámí jako ostatní se strukturou e-mailu nebo dopisu. Spolu s celou třídou do struktury doplňuje konkrétní údaje, věty, vyjádření, např. do rubriky předmět doplní Omluva – lyžařský kurz.

2. Využívám všechny prostředky k dorozumění.

Využívám všechny prostředky k dorozumění. Překladáč, komunikační karty, pantomima či použití jiného jazyka jsou dobrými pomocníky. Pomocí aplikací mohu komunikovat s žáky bez nutnosti vystavit je konfrontaci s třídou.

Používám gesta, obrázky, prezentace, klíčové vizuály, schémata. Například schematicky zachytím na tabuli strukturu e-mailu a nechám žáky vyplnit každou rubriku konkrétním jazykovým vyjádřením, např. Vážená paní Nová // Vážený pane Černý // Vážená paní učitelko // Vážený pane učiteli // Milá Kláro // Milý Edo.

3. Monitoruji úroveň jazyka.

Monitoruji úroveň jazyka. S žáky stále komunikuji a znám jejich jazykovou úroveň. Podle ní volím způsob práce, obtížnost úkolů i hodnotící kritéria.

Komunikuji s učitelem češtiny jako druhého jazyka, sdílím mu své materiály, domlouvám se s ním, jak se žák v práci s textem posouvá. Pracujeme společně nad texty, které používám ve výuce.

Učitel češtiny jako druhého jazyka (před)připravuje žáka na práci v hodině, seznamuje ho s novou slovní zásobou, rozšiřuje mu slovní zásobu, učí ho fráze, slovní spojení, trénuje jazykové struktury. Například: Mohl/a bych vás poprosit, abyste mi poslal/a, co si mám v předmětu doplnit?

4. Jsem názorný.

Jsem názorný. Všechno názorně ukazuji. Výklady a postupy jsou strukturované a přehledné. Vizualizuji pomocí schémat, obrázků, grafů, časových os, vzorců a pokusů. Tím pomohu všem.

Píšu slova, která jsou pro téma klíčová, na tabuli, také píšu na tabuli slova, která žák s OMJ nezná. Graficky ztvárňuji textové vzorce a struktury (e-mail, dopis...), kreslím, využívám myšlenkové mapy, pracuji s klíčovými slovy, podtrhávám je.

5. Dbám na strukturu.

Dbám na strukturu. Mám definované minimální cíle opřené o jednoduchý jazyk a těmi začínám. Přidávám postupně. Mohu využít „předučení“ klíčových slov.

Své mluvení dělím na kratší úseky, neustále orientuji žáky v tom, kde se právě nacházíme, o čem právě mluvíme nebo diskutujeme. Program hodiny zapisuji na tabuli a odkazuji na jednotlivé části Adresa // Předmět // Oslovení // Sdělení e-mailu „Takhle vypadá struktura e-mailu. Začneme adresou... takto píšeme adresu. Teď budeme mluvit o předmětu e-mailu.“ Strukturuji nejen text, se kterým žáky seznamuji, ale strukturuji i svou hodinu.

6. Myslím na tempo.

Myslím na tempo. Umožním žákům studovat vlastním tempem. Používám částečně předpřipravené zápisy, redukované pracovní listy a další materiály, které žáci doplňují.

Tempo mé řeči je pomalejší, seznámím žáka s tématem dopředu, např. tématem bude psaní e-mailu, žák se podívá, jak se píše e-mail, klidně ve svém jazyce, v hodinách češtiny jako druhého jazyka se pak žák naučí klíčovou slovní zásobu k tématu psaní e-mailu a doplňuje slovní zásobu, fráze do struktury e-mailu, žák s OMJ dostane výběr slov, ze kterého volí. Žákovi s OMJ poskytneme dost času na to, aby se seznámil nejen se strukturou e-mailu, ale i se slovní zásobou a frázemi.

7. Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé.

Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé. Symboly, zkratky, odkazy, narážky a další jazykově a kulturně podmíněné věci mohou bránit porozumění. Vše vysvětluji a ptám se na porozumění.

Pro některé žáky je práce v české škole zcela nová, například jde o práci ve skupině, ve sdíleném prostředí, v online učebně nebo vytváření lapbooků či prezentací. Ukážu tedy přesně žákovi, co po něm chci, jak má výsledek vypadat. Pak si nechám od žáka zopakovat, že přesně ví, co má dělat, žákovi poskytnu vzor e-mailu, dopisu, oznámení apod.

8. Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí.

Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí. Vědí všichni, co mají dělat? Pochopili, jak budou hodnoceni? Chápu správně, co mi chtějí sdělit? Ví, co umí?

Aktivitu, např. psaní e-mailu, zadávám žákům nejen ústně, ale i písemně. Nebo také ukazuji, co po žácích budu chtít a jaký má být výstup, pracuji s interaktivní tabulí nebo s dataprojektorem. Nechám si od žáka zopakovat, co přesně má dělat. Brzy po začátku činnosti ještě zkontroluji, že žák vše dělá.

9. Umožňuji žákům používat mateřský jazyk.

Umožňuji žákům používat mateřský jazyk. Mateřský jazyk je pomocník. Mateřský jazyk žáků není nutné ze vzdělávacího procesu vyřadit. Naopak je často vhodné jeho využití aktivně podporovat. Slovníčky, studijní materiály či výuková videa k tématu ve vlastním jazyce pomáhají porozumět. Zápis látky ve vlastním jazyce může být oporou v učení.

Aktivně podporuji žáka v tom, aby například v domácí přípravě používal videa, sledoval dokumenty, používal online materiály ve svém rodném jazyce, například aby se seznámil s tím, jak se píše e-mail nebo čím se vyznačuje realismus, které knihy pokládáme za typicky realistická díla.

10. Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím.

Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím. Svoje zkušenosti, úspěchy i neúspěchy sdílím s kolegy ve škole i mimo ni. Když nevím, kudy kam, nebojím se požádat o pomoc. Zním své limity a vím, že nevyřeším vše.

NPI nabízí konzultace u krajských koordinátorů a specializovaný webinář Jak zapojovat žáky s OMJ do běžné výuky – český jazyk.

Dějepis

1. Zapojuji všechny žáky.

Zapojuji všechny žáky. Žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) nepřehlížím, zapojuji je do vyučovacích i třídnických aktivit, dávám jim prostor vyniknout, začlenit se i vydechnout. Nebojím se s žáky s OMJ mluvit. Při komunikaci s nimi používám jednoduchý jazyk.

Soustředím se na to, aby všichni žáci pracovali s ohledem na svoje možnosti. Žáky s OMJ zaměstnávám od první hodiny, nenechávám je jen „sedět“ v lavici a „nasávat slyšené“. Zatímco čeští žáci pracují na náročném úkolu (práce s učebnicí, badatelské metody apod.), žáci s OMJ překreslují do sešitu mapu, jak se postupně rozpínal starověký Řím, vyhledávají ve slovníku význam klíčových slov, která jsou napsaná na tabuli nebo v jejich pracovním listě, doplňují si klíčovými slovy částečný zápis, zjišťují pomocí mapy a tabletu, kam patří jednotlivé starověké památky apod.

2. Využívám všechny prostředky k dorozumění.

Využívám všechny prostředky k dorozumění. Překladač, komunikační karty, pantomima či použití jiného jazyka jsou dobrými pomocníky. Pomocí aplikací mohu komunikovat s žáky bez nutnosti vystavit je konfrontaci s třídou.

Zachraňuje mě hlavně interaktivní tabule. Pokud narazíme na neznámý termín, Google rychle ukáže obrázek. V dějepise lze také dobře některá témata dramatizovat nebo předvést pantomimou. Když ukazuji, co se stalo Janu Žižkovi na hradu Rabí, žák s OMJ porozumí a český žák si navždy zapamatuje. Klíčová slova píšu občas i na tabuli a nechávám žáky, aby si je přeložili překladačem a zapsali.

3. Monitoruji úroveň jazyka.

Monitoruji úroveň jazyka. S žáky stále komunikuji a znám jejich jazykovou úroveň. Podle ní volím způsob práce, obtížnost úkolů i hodnotící kritéria.

S žáky si stanovuji postupné cíle. Nejdříve se naučí pět slov, která popisují, z čeho se skládá rytířská zbroj. Další týden už to bude 10 slov, která popisují středověké město. Za měsíc už můžu chtít krátké věty, například co dělá daný řemeslník. Požadavky stupňuji podle toho, jaké dělá konkrétní žák pokroky v češtině. Nechci po něm věci, které ještě nemůže zvládat. Jsem v kontaktu s lektorem ČDJ, případně s češtinářem.

4. Jsem názorný.

Jsem názorný. Všechno názorně ukazuji. Výklady a postupy jsou strukturované a přehledné. Vizualizuji pomocí schémat, obrázků, grafů, časových os, vzorců a pokusů. Tím pomohu všem.

Vizualizuji pomocí obrázků na IT tabuli a v učebnicích i pracovních listech, používám mapy, plakáty, fotografie, schémata, grafy. Časová osa téměř nevyžaduje znalost jazyka. Pouštím videa, filmové ukázky. Nechávám žáky ilustrovat pojmy v jejich slovníkových listech nebo tvořit komiks, například Jak se žilo ve starověkém Řecku?

5. Dbám na strukturu.

Dbám na strukturu. Mám definované minimální cíle opřené o jednoduchý jazyk a těmi začínám. Přidávám postupně. Mohu využít „předučení“ klíčových slov.

Prezentace a pracovní listy pro žáka s OMJ jsou zjednodušené, obsahují upravené úkoly, které se zaměřují nejen na obsah, ale i na výuky češtiny, někdy jsou úplně či částečně přeložené do mateřského jazyka žáka nebo obsahují překlad klíčových slov.

6. Myslím na tempo.

Myslím na tempo. Umožním žákům studovat vlastním tempem. Používám částečně předpřipravené zápisy, redukované pracovní listy a další materiály, které žáci doplňují.

Se začátečníky, tedy s žáky, kteří neumějí vůbec nebo jen málo česky, začínám zvolna slovní zásobou, nároky zvyšuji postupně. Mám definované minimální cíle opřené o základní klíčová slova, využívám metodu „předučování“, učivo u začátečníků redukuji. Pracuji s jednoduchými pracovními listy, slovníkovými listy, sešitovými a předmětovými slovníčky, s obrázky. Pokud potřebuji udělat výklad a nemohu zpomalit tempo v celé třídě, poskytnu žákovi s OMJ kompletní nebo částečný zápis, do kterého si jen doplňuje klíčová slova nebo popis k obrázkům, případně si zápis překládá do svého jazyka.

7. Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé.

Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé. Symboly, zkratky, odkazy, narážky a další jazykové a kulturně podmíněné věci mohou bránit porozumění. Vše vysvětluji a ptám se na porozumění.

Učivo dějepisu v ČR se může podstatně lišit od obsahu dějepisu v jiných zemích. My se zaměřujeme hlavně na naše dějiny v evropském kontextu, navazujeme na vlastivědu (1. stupeň ZŠ) a celkové povědomí o naší kultuře, což žákům s OMJ chybí. Nám zase chybí informace o jejich předchozím studiu. Hodnocení některých událostí je také z pohledu různých kultur relativní. Obsah učiva těmito skutečnostmi přizpůsobuji, učivo redukuji a obsah mírně upravuji.

8. Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí.

Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí. Vědí všichni, co mají dělat? Pochopili, jak budou hodnoceni? Chápu správně, co mi chtějí sdělit? Ví, co umí?

Když si povídáme o tom, jak vypadalo město ve vrcholném středověku, ujišťuji se, že všichni žáci rozumí. Ukázu na hradbu a chci slyšet slovo hradba, pokročilejšího žáka požádám, aby svými slovy vysvětlil, co je to právo várečné. Nebo to vysvětlí český žák svým spolužákům s OMJ. Pokud je porozumění stále obtížné, znovu uplatním pravidlo názornosti.

9. Umožňuji žákům používat mateřský jazyk.

Umožňuji žákům používat mateřský jazyk. Mateřský jazyk je pomocník. Mateřský jazyk žáků není nutné ze vzdělávacího procesu vyřadit. Naopak je často vhodné jeho využití aktivně podporovat. Slovníčky, studijní materiály či výuková videa k tématu ve vlastním jazyce pomáhají porozumět. Zápis látky ve vlastním jazyce může být oporou v učení.

Některá těžká témata, v dějepise jde hlavně o souvislosti, se žáci nemusejí učit v češtině. Potřebujeme, aby problematiku znali, nemusejí ji ale vždy zjišťovat prostřednictvím cizí, náročné řeči. Je pro ně těžké pochopit, co vše vedlo k druhé světové válce. Beru si na pomoc učebnice dějepisu v ukrajinštině dostupné na internetu a překladáč, žáci mají tablet se sluchátky a studují problematiku ve svém jazyce (výuková videa na YouTube nejsou jen v češtině).

10. Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím.

Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím. Svoje zkušenosti, úspěchy i neúspěchy sdílím s kolegy ve škole i mimo ni. Když nevím, kudy kam, nebojím se požádat o pomoc. Zná své limity a ví, že nevyřeší vše.

Nespoléhám se jen na sebe a na učebnici či pracovní sešit pro daný ročník. Půjčuji si učebnice od kolegů z nižších ročníků. Na síťovém školním úložišti s kolegy sdílíme zjednodušené prezentace i pracovní listy, posíláme si osvědčené odkazy a tipy. Pracuji s plánem pedagogické podpory vytvořeným ve spolupráci s třídním učitelem a v souladu s pokrokem v češtině ve spolupráci s lektorem ČDJ.

Chemie a Fyzika

1. Zapojuji všechny žáky.

Zapojuji všechny žáky. Žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) nepřehlížím, zapojuji je do vyučovacích i třídnických aktivit, dávám jim prostor vyniknout, začlenit se i vydechnout. Nebojím se s žáky s OMJ mluvit. Při komunikaci s nimi používám jednoduchý jazyk.

Při brainstormingu na začátku hodiny k převodu jednotek položím přímou otázku žákovi s OMJ: Kolik cm je jeden metr? Pokud se jedná o žáka introverta, nechám ho napsat odpověď na papírek a dát zpětnou vazbu.

2. Využívám všechny prostředky k dorozumění.

Využívám všechny prostředky k dorozumění. Překladač, komunikační karty, pantomima či použití jiného jazyka jsou dobrými pomocníky. Pomocí aplikací mohu komunikovat s žáky bez nutnosti vystavit je konfrontaci s třídou.

Při probírání vlastností chemických látek například používám tuto větu: Vodík je výbušný plyn. Tomu český žák rozumí. Žák s OMJ může mít s některými slovíčky problém. Slovo výbušný je možné předvést pantomimou, slovo plyn mohu napsat na tabuli a nechat žáka, aby si slovo přeložil překladačem.

3. Monitoruji úroveň jazyka.

Monitoruji úroveň jazyka. S žáky stále komunikuji a znám jejich jazykovou úroveň. Podle ní volím způsob práce, obtížnost úkolů i hodnotící kritéria.

Při probírání uhlovodíků je použita tato věta: Napište vzorec uhlovodíku, který se nazývá hexan. Z předchozí komunikace vím, že věta je pro mého žáka příliš složitá, ale úkol samotný zvládne.

Zatímco třídu ponechávám pracovat a monitoruji výsledky třídy, žákovi s OMJ napíšu na tabuli vzorec: hexan. Jedná se o klíčová slova, která žák zná a pro vykonání úkolu takové zadání stačí.

4. Jsem názorný.

Jsem názorný. Všechno názorně ukazuji. Výklady a postupy jsou strukturované a přehledné. Vizualizuji pomocí schémat, obrázků, grafů, časových os, vzorců a pokusů. Tím pomohu všem.

Výbušnost vodíku mohu ukázat pokusem ve třídě. Tak si to zapamatují všichni. Po demonstraci výbuchu napíšu na tabuli slovo výbušný.

5. Dbám na strukturu.

Dbám na strukturu. Mám definované minimální cíle opřené o jednoduchý jazyk a těmi začínám. Přidávám postupně. Mohu využít „předučení“ klíčových slov.

Pro hodinu mám připravené prezentace a pracovní listy. Toto má žák s OMJ k dispozici. Kromě toho, že jsou pro žáka s OMJ zjednodušené, obsahují také prostor na slovníček po každém minimálním úseku, dále prostor pro jeho vlastní sumarizaci či poznámky.

6. Myslím na tempo.

Myslím na tempo. Umožním žákům studovat vlastním tempem. Používám částečně předpřipravené zápisy, redukované pracovní listy a další materiály, které žáci doplňují. Zpomalení tempa obvykle pomůže všem. Při projektech či pokusech se žáci s OMJ zapojují bez větších obtíží. Všichni pracují svým vlastním tempem. Pokud ale potřebuji udělat výklad a nemohu zpomalit tempo v celé třídě, poskytnu žákovi s OMJ kompletní zápis. Žák si zápis prochází, překládá. Já během hodiny monitoruji, kam v zápise došel, a podle toho mu zadávám další dílčí úkoly, které prověřují osvojení obsahu. Umožním mu mít sluchátka, pokud to situace vyžaduje, aby ho nerušil hluk ve třídě.

7. Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé.

Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé. Symboly, zkratky, odkazy, narážky a další jazykově a kulturně podmíněné věci mohou bránit porozumění. Vše vysvětluji a ptám se na porozumění.

Žák už ve své zemi probíral periodickou soustavu prvků. Minimálně v začátcích mu umožňuji používat vlastní pojmy, které jsou opřeny o mezinárodní (mně srozumitelnou) terminologii. Nenutím jej tedy používat kyslík, pokud umí říct oxygenium.

8. Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí.

Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí. Vědí všichni, co mají dělat? Pochopili, jak budou hodnoceni? Chápu správně, co mi chtějí sdělit? Ví, co umí?

Po vysvětlení principu Archimédova zákona se ujistím, že všichni žáci rozumí, tím, že požádám každého, aby svými slovy vysvětlil, co to znamená a jak to funguje. To může být logisticky náročné a žák s OMJ se může stydět za to, že jeho vyjádření trvá dlouho. Proto používám například papírky, které mají žáci stále na stole, nebo aplikace, kde každý napíše odpověď anonymně.

9. Umožňuji žákům používat mateřský jazyk.

Umožňuji žákům používat mateřský jazyk. Mateřský jazyk je pomocník. Mateřský jazyk žáků není nutné ze vzdělávacího procesu vyřadit. Naopak je často vhodné jeho využití aktivně podporovat. Slovníčky, studijní materiály či výuková videa k tématu ve vlastním jazyce pomáhají porozumět. Zápis látky ve vlastním jazyce může být oporou v učení.

Probíráme rychlost, jednotky jsou srozumitelné. Pro zápis toho, kde se jaké jednotky používají, žák používá vlastní jazyk, aby si látku zapamatoval. Vedle toho si tvoří slovníček klíčových slov.

10. Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím.

Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím. Svoje zkušenosti, úspěchy i neúspěchy sdílím s kolegy ve škole i mimo ni. Když nevím, kudy kam, nebojím se požádat o pomoc. Zním své limity a vím, že nevyřeším vše.

Máme sdílený disk a s kolegy si sdílíme zjednodušené prezentace. Ne vždy mohu využít přípravy někoho jiného, ale když je něco připraveno, mohu dále upravovat.

Zeměpis

1. Zapojuji všechny žáky.

Zapojuji všechny žáky. Žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) nepřehlížím, zapojuji je do vyučovacích i třídnických aktivit, dávám jim prostor vyniknout, začlenit se i vydechnout. Nebojím se s žáky s OMJ mluvit. Při komunikaci s nimi používám jednoduchý jazyk.

Při brainstormingu na začátku hodiny při opakování pojmů k atmosféře položím přímou otázku žákovi s OMJ: Jaké je teď počasí? Pokud se jedná o žáka introverta, nechám ho napsat odpověď na papírek a dám mu zpětnou vazbu. Mohu doplnit, že prší je správně a že slovo prší a například sněží patří do kategorie srážky. To už můžeme komunikovat s celou třídou. Zapojí se i další žáci, kterým toto opakování akademické terminologie přijde vhod.

2. Využívám všechny prostředky k dorozumění.

Využívám všechny prostředky k dorozumění. Překladač, komunikační karty, pantomima či použití jiného jazyka jsou dobrými pomocníky. Pomocí aplikací mohu komunikovat s žáky bez nutnosti vystavit je konfrontaci s třídou.

Při probírání Sluneční soustavy používám například tuto větu: Naší nejbližší hvězdou je Slunce. Tomu český žák rozumí. Žák s OMJ může mít s některými slovíčky problém. Slovo hvězda je možné předvést obrázkem jiných hvězd, nebo dětské hvězdy tak, jak jsme na ni zvyklí z dětských knih po celém světě. Slovo Slunce můžeme vysvětlit ukázáním (na skutečné Slunce nebo na obrázek), slovo nejbližší můžeme vysvětlit gesty nebo překladačem.

3. Monitoruji úroveň jazyka.

Monitoruji úroveň jazyka. S žáky stále komunikuji a znám jejich jazykovou úroveň. Podle ní volím způsob práce, obtížnost úkolů i hodnotící kritéria.

Při probírání podnebných pásem je použita tato věta: Napište typické atmosférické jevy mírného pásma. Z předchozí komunikace vím, že věta je pro mého žáka s OMJ příliš složitá, ale úkol samotný zvládne. Zatímco třídu ponechávám pracovat a monitoruji její výsledky, žáka s OMJ napíšu na tabuli nebo na papír: Tropické pásmo: počasí? Subtropické pásmo: počasí? Mírné pásmo: počasí? Jedná se o klíčová slova, která žák zná a pro vykonání úkolu takové zadání stačí.

4. Jsem názorný.

Jsem názorný. Všechno názorně ukazuji. Výklady a postupy jsou strukturované a přehledné. Vizualizuji pomocí schémat, obrázků, grafů, časových os, vzorců a pokusů. Tím pomohu všem.

Pohyb litosférických desek ukazuji nejen na obrázku, ale mohu použít, nebo si s dětmi dokonce vyrobit model zemské kůry a pohyb demonstrovat.

5. Dbám na strukturu.

Dbám na strukturu. Mám definované minimální cíle opřené o jednoduchý jazyk a těmi začínám. Přidávám postupně. Mohu využít „předučení“ klíčových slov.

Pro hodinu mám připravené prezentace a pracovní listy. Toto má žák s OMJ k dispozici. Kromě toho, že jsou pro žáka s OMJ zjednodušené, obsahují také prostor pro slovníček po každém minimálním úseku, dále prostor pro jeho vlastní sumarizaci či poznámky.

6. Myslím na tempo.

Myslím na tempo. Umožním žákům studovat vlastním tempem. Používám částečně předpřipravené zápisy, redukované pracovní listy a další materiály, které žáci doplňují. Zpomalení tempa obvykle pomůže všem. Při projektech či pokusech se žáci s OMJ zapojují bez větších obtíží. Všichni pracují svým vlastním tempem. Pokud ale potřebuji udělat výklad a nemohu zpomalit tempo v celé třídě, poskytnu žákovi s OMJ kompletní zápis. Žák si zápis prochází, překládá. Já během hodiny monitoruji, kam v zápise došel, a podle toho mu zadávám další dílčí úkoly, které prověřují osvojení obsahu. Umožním mu mít sluchátka, pokud to situace vyžaduje, aby ho nerušil hluk ve třídě.

7. Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé.

Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé. Symboly, zkratky, odkazy, narážky a další jazykově a kulturně podmíněné věci mohou bránit porozumění. Vše vysvětluji a ptám se na porozumění.

Žák už ve své zemi pracoval s mapou, ale orientuje se převážně v okolí své domoviny. Další bariérou jsou české názvy států, kterými jsme mezi jazyky spíše unikátní. Žák může znát „Austria“ nebo podobnou domestikovanou variantu tohoto slova, ale slovo „Rakousko“ je zcela nepodobné.

V začátcích mu umožňuji používat vlastní pojmy, které jsou opřeny o mezinárodní (mně srozumitelnou) terminologii. Nenutím jej tedy používat Rakousko, pokud umí říct „Austria“/„Avstria“ apod. Stejně tak mu ponechávám delší čas na orientaci v mapě Evropy, kterou nemusí znát tak dobře jako dítě z ČR.

8. Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí.

Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí. Vědí všichni, co mají dělat? Pochopili, jak budou hodnoceni? Chápu správně, co mi chtějí sdělit? Ví, co umí?

Po vysvětlení principu skleníkového efektu se ujistím, že všichni žáci rozumí, tím, že požádám každého, aby svými slovy vysvětlil, co to znamená a jak to funguje. To může být logisticky náročné a žák s OMJ se může stydět za to, že jeho vyjádření trvá dlouho. Proto používám například papírky, které mají žáci stále na stole, nebo aplikace, kde každý napíše odpověď anonymně.

9. Umožňuji žákům používat mateřský jazyk.

Umožňuji žákům používat mateřský jazyk. Mateřský jazyk je pomocník. Mateřský jazyk žáků není nutné ze vzdělávacího procesu vyřadit. Naopak je často vhodné jeho využití aktivně podporovat. Slovníčky, studijní materiály či výuková videa k tématu ve vlastním jazyce pomáhají porozumět. Zápis látky ve vlastním jazyce může být oporou v učení.

Probíráme státy sousedící s ČR, mapa je srozumitelná, ale názvy států jsou pro žáka s OMJ divné. Pro zápis států žák používá vlastní jazyk, aby si látku zapamatoval. Vedle toho si tvoří slovníček českých názvů.

10. Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím.

Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím. Svoje zkušenosti, úspěchy i neúspěchy sdílím s kolegy ve škole i mimo ni. Když nevím, kudy kam, nebojím se požádat o pomoc. Zním své limity a vím, že nevyřeším vše.

Máme sdílený disk a s kolegy si sdílíme zjednodušené prezentace. Ne vždy mohu využít přípravy někoho jiného, ale když je něco připraveno, mohu dále upravovat.

Matematika

1. Zapojuji všechny žáky.

Zapojuji všechny žáky. Žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) nepřehlížím, zapojuji je do vyučovacích i třídnických aktivit, dávám jim prostor vyniknout, začlenit se i vydechnout. Nebojím se s žáky s OMJ mluvit. Při komunikaci s nimi používám jednoduchý jazyk.

Ačkoliv nemusí všichni žáci mířit ke stejnému cíli, měli by mít možnost zapojit se a poznat radost ze splnění úlohy. Promýšlím zadání slovních úloh a cvičení. Upravuji je tak, aby řešení problému bylo dosažitelné i pro žáky s odlišným mateřským jazykem. Někdy pomocí nápovědy, jindy zjednoduším zadání nebo zadání přeformuluji. Do diskuse o způsobu řešení a výsledku se zapojují všichni žáci, dbám ale na to, aby se při sdílení svých myšlenek cítili ve třídě bezpečně.

2. Využívám všechny prostředky k dorozumění.

Využívám všechny prostředky k dorozumění. Překladač, komunikační karty, pantomima či použití jiného jazyka jsou dobrými pomocníky. Pomocí aplikací mohu komunikovat s žáky bez nutnosti vystavit je konfrontaci s třídou.

K bourání jazykové bariéry pracuji s nejrůznějšími prostředky. Využívám pro překlad zadání slovní úlohy digitální technologie. Kreslím problém na tabuli, využívám předměty kolem sebe.

V matematice máme totiž výhodu, že máloco nelze graficky znázornit nebo vymodelovat. Poskytuji příležitost i žákům, aby si zkusili kromě nonverbální komunikace uplatnit i své nově osvojené jazykové dovednosti.

3. Monitoruji úroveň jazyka.

Monitoruji úroveň jazyka. S žáky stále komunikuji a znám jejich jazykovou úroveň. Podle ní volím způsob práce, obtížnost úkolů i hodnotící kritéria.

Nejsem učitel matematiky, jsem učitelem svých žáků. Kromě pokroku v matematice, sleduji i posun v jazykových dovednostech žáků. Své poznatky sdílím s kolegy a hledáme společně cesty, jak pomoci žákovi s osvojením češtiny. Konzultuji s učitelem češtiny, jak upravit zadání slovních úloh, aby žák zadání porozuměl. Spolupracuji s žákem na tvorbě slovníčku, kam si žák zapisuje matematické termíny a podporuji ho, aby slova v matematice začal aktivně používat.

4. Jsem názorný.

Jsem názorný. Všechno názorně ukazuji. Výklady a postupy jsou strukturované a přehledné. Vizualizuji pomocí schémat, obrázků, grafů, časových os, vzorců a pokusů. Tím pomohu všem.

V každé hodině využiji nějaký model či náčrtek. Snažím se všechny postupy maximálně a různým způsobem vizualizovat, což pomáhá nejen žákům s OMJ, ale i těm, pro které představuje matematické myšlení výzvu. Zápis slovní úlohy nemusí mít jen textovou podobu, ale lze ji často i ztvárnit graficky. V hodině stíháme méně úloh, ale zase si mám jako učitel čas ověřit, že všichni žáci pochopili princip problému a někteří měli i čas a prostor navrhnout vlastní způsob řešení. Podporuji žáky v tom, aby si sami názorně pomáhali s řešením.

5. Dbám na strukturu.

Dbám na strukturu. Mám definované minimální cíle opřené o jednoduchý jazyk a těmi začínám. Přidávám postupně. Mohu využít „předučení“ klíčových slov.

Někteří žáci se rádi pouští do řešení neznámého problému, jiní mají rádi jistotu, pracují se vzorovými příklady nebo vyhledávají oporu v učebnici nebo na tabuli. Jistotu žákům dodává to, pokud jim ukážeme, že při řešení problému mohou využít nějaký systém, kterého se mohou držet při cestě k řešení. Například pro řešení slovních úloh doporučujeme využít systém několika postupných kroků, kterých se žáci drží. Po splnění kroku je dobré vést žáka k tomu, aby si po jeho splnění daný krok odškrtnl. Systém pomáhá i společné kontrole a při diskusi o možnostech postupu řešení.

6. Myslím na tempo.

Myslím na tempo. Umožním žákům studovat vlastním tempem. Používám částečně předpřipravené zápisy, redukované pracovní listy a další materiály, které žáci doplňují.

Matematika není závod. Rychlost neřešíme, a to ani u žáků s odlišným mateřským jazykem. Byla by chyba, pokud by učitel svou netrpělivostí a snahou stihnout více úloh, ochudil žáky o pocit úspěchu ze samostatně vyřešeného příkladu. Respektujeme rozdílné tempo počítání u každého žáka a přizpůsobujeme organizaci hodiny těmto podmínkám.

7. Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé.

Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé. Symboly, zkratky, odkazy, narážky a další jazykově a kulturně podmíněné věci mohou bránit porozumění. Vše vysvětluji a ptám se na porozumění.

Hlídám, že všichni žáci rozumí vyřčenému i zapsanému. Zapisování postupů matematických operací i symbolika se liší například státy. Této pestrosti využívám a ukazujeme si, jak žáci například písemně násobí v Indii, Číně nebo jak počítali starověké národy. Základní matematické principy však jsou všude stejné, čehož lze využít při práci s nově příchozími žáky. Pro ně bývá často matematika zprvu ten nejbližší předmět a hraje zásadní roli na jejich vzdělávací cestě, protože snadno pocítí úspěch.

z vyřešené úlohy ve zcela novém prostředí, je ale i přesto potřeba poskytnout žákovi podporu.

8. Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí.

Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí. Vědí všichni, co mají dělat? Pochopili, jak budou hodnoceni? Chápu správně, co mi chtějí sdělit? Ví, co umí?

Při komunikaci s žáky s odlišným mateřským jazykem mám stále na paměti, že musím mluvit pomalu a jasně. Pro kontrolou pochopení mi napomáhá, když nechám žáky napojit nové pojmy na již dříve známé a osvojené koncepty. Je potřeba klást žákům otázky, které ho posouvají v nabytí vědomostí i hlídají, že se nikdo neztrácí v překladu. Místo obligátního „Rozumíš?“ kladu otázky jako

„Co máme spočítat?“, „Jaké informace známe?“ nebo „Jak bys začal řešit tento příklad?“ apod.

9. Umožňuji žákům používat mateřský jazyk.

Umožňuji žákům používat mateřský jazyk. Mateřský jazyk je pomocník. Mateřský jazyk žáků není nutné ze vzdělávacího procesu vyřadit. Naopak je často vhodné jeho využití aktivně podporovat. Slovníčky, studijní materiály či výuková videa k tématu ve vlastním jazyce pomáhají porozumět. Zápis látky ve vlastním jazyce může být oporou v učení.

Vrstevnické učení má v mých hodinách matematiky pevné místo a žáky s odlišným mateřským jazykem zapojuji stejně jako ostatní. Skupinová práce umožňuje zapojení žáků do kolektivu. Žáci se učí efektivně pracovat ve dvojicích, využívají svých silných stránek pro řešení úloh i učení se navzájem. Jindy dostávají žáci s odlišným mateřským jazykem možnost nechat si vysvětlit třeba postup při sčítání zlomků např. přes youtube videa ve své rodné řeči.

10. Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím.

Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím. Svoje zkušenosti, úspěchy i neúspěchy sdílím s kolegy ve škole i mimo ni. Když nevím, kudy kam, nebojím se požádat o pomoc. Zním své limity a vím, že nevyřeším vše.

Snažím se neustále hledat nové možnosti pro zapojení žáků. Sdílíme s kolegy zkušenosti pozitivní ty, které se neosvědčily a které bylo nutné upravit. V neposlední řadě hledám inspiraci i na webinářích a seminářích, ze kterých si odnáším náměty a motivaci pro zlepšování dovedností svých i svých žáků.

Autorský tým

Mgr. et Mgr. Radim Ošmera, Ph.D.
Mgr. Lenka Russnáková
Mgr. Markéta Slezáková
Mgr. Lucie Sichingerová
Mgr. Bc. Darina Mísařová, Ph.D.
Mgr. Natálie Veselská
Mgr. Petra Dvořáčková
Mgr. Václav Bendl

Národní pedagogický institut České republiky

Senovážné náměstí 25
110 00 Praha 1 www.npi.cz